

نگرشی بر
سیاست خارجی ایران در ژئوپلتیک
منطقه خزر و آسیای جنوبی

تألیف: دکتر بهادر زارعی

انتشارات بهمن برنا

تابستان ۱۳۸۵

زارعی، بهادر، ۱۳۴۵ -
نگرشی بر سیاست خارجی ایران در ژئوپلتیک منطقه خزر و آسیای
جنوبی / تألیف بهادر زارعی. -- تهران : بهمن برنا ، ۱۳۸۴ .
۱۰۶ ص.؛ نقشه.

ISBN 964-8023-11-5

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه: ص. ۹۹ - ۱۰۶.

۱. ایران -- روابط خارجی -- دریای خزر، منطقه. ۲. دریای خزر،
منطقه. -- روابط خارجی -- ایران. ۳. ایران -- روابط خارجی --
آسیای جنوبی. ۴. آسیای جنوبی -- روابط خارجی -- ایران. ۵. دریای
خزر، منطقه -- جنبه های استراتژیکی. ۶. آسیای جنوبی -- جنبه های
استراتژیکی. ۷. سیاست جغرافیایی -- دریای خزر، منطقه. ۸. سیاست
جغرافیایی -- آسیای جنوبی. الف. عنوان.

۹۵۵ / ۰۸۴۰۴

DSR ۱۶۵۶ / د۴ز۲

م۸۴-۲۳۵۳۱

کتابخانه ملی ایران

نگرشی بر سیاست خارجی ایران در ژئوپلتیک منطقه خزر و آسیای جنوبی

مؤلف: دکتر بهادر زارعی

ناشر: انتشارات بهمن برنا

صفحه آرائی: چاپ بهمن

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپ بهمن

نوبت چاپ: اول - تابستان ۸۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شماره شابک: ۹۶۴-۸۰۲۳-۱۱-۵

ISBN:964-8023-11-5

قیمت: ۱۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه

۳	الف- منطقه‌ی خزر
۵	بررسی موقعیت ژئوپلیتیکی منطقه خزر و تاثیر آن بر سیاست خارجی ایران
۹	موقعیت خصوصی
۱۵	فرصت‌های ژئوپلیتیکی دولت‌های ساحلی خزر در شرایط کنونی
۱۶	فرصت‌ها و تهدیدهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در منطقه‌ی خزر
۱۸	نقش راهبردها و دیدگاه‌های ژئوپلیتیکی دولت‌های خزر پیرامون مسائل متعدد
۱۸	دیدگاه اذربایجان
۲۰	دیدگاه قزاقستان
۲۵	دیدگاه ترکمنستان
۲۶	دیدگاه روسیه از ۱۹۹۱ تا سال ۱۹۹۸
۲۸	دیدگاه روسیه از ۱۹۹۸ تا کنون
۳۱	تأملی بر رفتار ژلنوس گونه روسیه در منطقه خزر
۳۲	دیدگاه ایران
۳۶	آخرین مذاکرات رؤسای ساحل‌نشین در عشق آباد
۳۹	ژئوپلیتیک انرژی کشورهای ساحلی خزر
۴۲	تأثیرات منابع نفت و گاز بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران
۴۴	اهداف و منافع آمریکا در منطقه خزر و تاثیر آن بر روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران
۴۷	چشم انداز حضور پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه‌ی خزر - آسیای مرکزی و تاثیر آن بر امنیت ملی ایران
۴۹	گشمتکشی‌های ژئوپلیتیکی بر سر مسیر لوله‌های نفت و گاز منطقه خزر
۵۴	گوانسیون حفاظت از محیط زیست خزر، فرصت‌ساز مناسبات منطقه‌ای
۵۷	ب- آسیای جنوبی
۵۸	نگاهی به ژئوپلیتیک درونی افغانستان از آغاز حکومت مجاهدین تا پایان طالبان
۶۰	نقش بیگانگان در ظهور طالبان
۶۴	عملکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران افغانستان
۶۷	ایران و افغانستان در شرایط کنونی
۶۹	ژئوپلیتیک هیرمند و تاثیر آن بر روابط ایران و افغانستان
۷۱	شیمیان افغانستان عاملی ژئوپلیتیکی فراروی سیاست خارجی ایران
۷۵	ژئواکونومیک هند، فرصتی ژئوپلیتیکی فراروی روابط خارجی ایران
۷۹	دکترین امنیت ملی هند و تاثیر آن بر مناسبات منطقه‌ای
۸۱	کشمیر، چالشی ژئوپلیتیکی برای سیاست خارجی هند و پاکستان
۸۲	پاکستان در آستانه‌ی برقراری ارتباط با اسرائیل و تاثیر آن بر ایران
۸۶	همکاری چین و پاکستان و تاثیر آن بر ایران
۸۹	نتیجه‌گیری
۹۲	پیشنهادهای
۹۶	منابع

حاصل بررسی‌ها و کاوش‌های اندیشمندان در عرصه سیاست و روابط خارجی دولت‌ها دست یافتن به دو اصل اساسی و مشترک پیرامون جهت‌گیری‌های کلان و سیاست‌گذاری خارجی آنان بوده است. اصل اول پژوهش‌ها که چارچوب نظری این تحقیق را هم تشکیل می‌دهد این است که جهت‌گیری سیاست خارجی دولت‌ها متأثر از ذات کشورها و یا عوامل و مواد تعیین‌کننده، مستقل از تحولات روز آنان است. سرزمین، منابع، جغرافیا، فرهنگ، ذات فرهنگی یک ملت و اهداف و نیازهای امنیتی دولت‌ها از جمله این عوامل هستند. این دسته از عوامل به کندی متحول می‌شوند اما اثر قابل توجهی بر مسیر حرکت سیاست خارجی کشورها می‌گذارند. بنابراین صرف‌نظر از حزب یا فرد حاکم در رأس حکومت، نوعی استمرار در اهداف و منافع ملی دولت‌ها را ایجاد می‌نمایند. لذا اعتقادات، ایدئولوژی‌ها و سلیقه‌های شخصی و گروهی قادر به تحت الشعاع قرار دادن سیاست‌های اسلاف آنها نبوده است. از این رو در اغلب موارد به رغم وجود فلسفه‌های خاص اجتماعی، موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی به صورت یکی از عوامل ثبات بخش در جهت استقلال و منافع استراتژیک یک دولت در صحنه سیاست بین‌الملل جلوه‌گر می‌شوند تا آنجا که سایر عوامل تحت‌الشعاع عوامل مزبور قرار می‌گیرند. بنابراین کارآمدی سیاست خارجی یک کشور نیز باید بر پایه‌های ثابت اصول سیاست خارجی آن استوار و استقرار یابد.

بنابر آنچه بیان شد و بر مبنای یافته‌های نظری اندیشوران عرصه سیاست بین‌الملل و سیاست خارجی، عامل ژئوپلیتیک و مؤلفه‌های سخت و نرم افزاری آن تأثیر چشمگیری بر سیاست خارجی هر کشوری دارد. در این پژوهش کوشش نگارنده بر این بوده است تا به بررسی عوامل ژئوپلیتیک تأثیرگذار بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خزر با نگرشی سیستمی و کلان‌نگر که خصلت پژوهش‌های ژئوپلیتیکی است بپردازد.

بخش اول این تحقیق به بررسی مؤلفه‌های ژئوپلیتیکی تأثیرگذار بر سیاست خارجی ایران مانند موقعیت نسبی منطقه و کشورها، دیدگاه‌های راهبردی دولتمردان منطقه خزر پیرامون رژیم حقوقی، اختلافات ارضی و مرزی، منابع و... مسائل امنیتی و زیست محیطی دریای خزر و کشورهای پیرامون، اهداف دولت‌های مداخله‌گر و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایران پرداخته است.

بخش دوم توجه ویژه‌ای به فرصت‌ها و چالش‌های ژئوپلیتیکی روابط خارجی ایران با سه کشور افغانستان، پاکستان و هند مبذول داشته است. در پایان پیشنهادها و رهنمودهای لازم برای سیاست خارجی ایران در دو منطقه مورد مطالعه ارائه شده است.

بهادر زارعی